

Cassandra Larsen

Årsaker og fellestrekk for barn og unge med seksuell skadelig atferd. Avdekking og forebygging

Causes and similarities of children and adolescents with sexually harmful behaviour. Detection and prevention

Bacheloroppgave i Barnevern

Veileder: Terje Halvorsen

Mai 2024

Cassandra Larsen

Årsaker og fellestrekk for barn og unge med seksuell skadelig atferd. Avdekking og forebygging

Causes and similarities of children and adolescents with sexually harmful behaviour. Detection and prevention

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Terje Halvorsen
Mai 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

SAMMENDRAG

Barns seksualitet er et omfattende tema, og det kan være utfordrende for folk som jobber med barn å tyde hva som er vanlig seksuell atferd i ulike aldre. Flere opplever at det er vanskelig å skille mellom hva som er normalt og hva som er bekymringsfullt og vite når de skal reagere på hva. Den seksuelle utviklingen hos barn er viktig, hvis den seksuelle utviklingen sklir ut kan det resultere i en skadelig seksuell atferd og at barnet utvikler en overgrepstatferd.

Atferden kan sette andre barn i fare og skade både barnet selv og andre.

Barn og unge med utfordringer og atferdsproblematikk er en målgruppe som barnevernet jobber mye med, og SSA er noe man kan møte på i flere yrker som jobber tett på barn og unge generelt. Temaet er barns seksualitet og SSA, oppgaven stiller spørsmål om hvorfor noen utvikler SSA, og hvem de er. Jeg har gått gjennom forskning, undersøkelser og litteratur innenfor feltet for å se om det er noen tydelige risikofaktorer som gjør at noen er mer utsatt for å utvikle SSA enn andre, og hva de har til felles. Undersøkelsene og forskningen viser blant annet at sosialt utenforskap, omsorgssvikt eller traumer fra barndommen kan være risikofaktorer for å utvikle SSA. Det er ikke noe fasitsvar, og det kan være flere faktorer som spiller inn. Jeg har også undersøkt hvordan dette kan forebygges. Både forskningen og litteraturen tyder på at økt kunnskap om SSA i arbeid med barn kan fungere forebyggende ved at de vet hvilke varselamper de skal holde utkikk etter.

ABSTRACT

Children's sexuality is a complex topic, and it can be challenging for those working with children to define normal sexual behavior at different ages. Many struggle to see the difference between normal and concerning behavior, and to know when they should react. The sexual development of children is crucial, if the development deviates, it can result in harmful sexual behavior and the development of abusive tendencies. Such behavior can endanger other children and harm both the child displaying it and others involved.

Children and teenagers facing challenges and behavioral issues is a group that child welfare services work often work with, and harmful sexual behavior (HSB) is something encountered in various professions working with children and teenagers in general. The theme is children's sexuality and HSB, I question why some individuals develop HSB and who they are. I have investigated research, surveys, and literature within the field to determine if there are clear

risk factors making some more at risk to develop HSB than others, and what they have in common. Studies and research suggest that social exclusion, neglect, or childhood trauma can be risk factors for developing HSB. There is no definitive answer, and multiple factors may come into play. I have also investigated how to prevent this. Both research and literature suggest that increased awareness of HSB in child-related professions can act preventatively by professionals being able to identify warning signs before the HSB escalates and harm others.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	1-2
1. INNLEDNING	(s.4-6)
1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling	4
1.2 Oppgavens avgrensninger og videre oppbygning	4
1.3 Begrepsavklaringer.....	5
1.3.1 <i>Barn og unge</i>	5
1.3.2 <i>Seksuelle overgrep</i>	6
2. TEORI	(s.6-12)
2.1 Barneseksualitet	6
2.1.1 Historie	7
2.1.2 Voksnes syn på barneseksualitet i dag	7
2.2 Seksuell skadelig atferd (SSA).....	9
2.2.1 Trafikklyset – en guide for seksuell atferd	10
2.2.2 SSA i barnevernet – Rapport fra 2004	11
3. METODE	(s.13-15)
3.1 Valg av metode - litteratursøk	13
3.2 Forforståelse	13
3.3 Kildekritikk	13
3.4 Søkeprosess	14
3.4.1 Tabell	15
4. LITTERATUR	(s.16-19)
4.1 Redegjørelse av litteratur.....	16
5. DRØFTING.....	(s.19-23)
5.1 Hvorfor utvikler noen barn SSA? Og hvem er de?	19
5.2 Forebygging - kompetanseheving	23
6. AVSLUTNING/OPPSUMMERING	(s.24-25)
Litteraturliste	(s.26-28)

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

Første uken av studiet snakket jeg med en tredjeårsstudent som skulle skrive bacheloren sin den våren, jeg spurte hva hun skulle skrive om og hun svarte barn som utfører overgrep og nevnte at rundt 30% av alle overgrep mot barn og unge utføres av andre barn og unge. Senere i studieløpet mitt ble jeg introdusert til en artikkel om barn og overgrep, ifølge Bendiksby (2008) viste internasjonale oversiktsstudier at omkring 30% med en variasjon fra 10% til 50% av alle overgrep blir utført av barn og unge. Statistikken fra artikkelen fanget oppmerksomheten min, tallene var høyere enn jeg forventet og jeg ønsket å lære mer om tematikken.

Temaet for oppgaven er barns seksualitet og seksuell skadelig atferd og bakgrunnen for valget er både personlige arbeidserfaringer og forkunnskap om temaet. Gjennom en vikarstilling hos avlastning for barn og ungdom har jeg også selv møtt på seksuell skadelig atferd, og innså at jeg ikke hadde så mye kunnskap om det som jeg skulle ønske. Jeg opplevde det som vanskelig å vite hvordan jeg skulle møte atferden og håndtere situasjoner som kunne oppstå som følger av atferden. Med bakgrunn av temaets relevans for barnevernspedagogens arbeid har jeg derfor valgt følgende problemstilling:

**«Hvorfor utvikler noen barn seksuell skadelig atferd, og hvem er de?
Forebygging»**

Jeg ønsker å påpeke at problemstillingen er todelt, jeg ønsker å undersøke hvem som er i risikosonen for å utvikle SSA og hva disse risikofaktorene er, i tillegg til forebyggende tiltak.

1.2 Oppgavens avgrensninger og videre oppbygning

Formålet med oppgaven begrunnes i problemstillingen. Jeg ønsker å finne ut hva som er årsaken til at noen utvikler SSA, hva skiller de fra de andre? Og hva kan vi som jobber tett på disse barna gjøre for å forebygge dette? Det er mange mulige årsaker som kan undersøkes og jeg har derfor valgt å avgrense innholdet. I utgangspunktet hadde jeg lyst til å undersøke om det var noen sammenheng mellom de som utvikler SSA og tilgang til pornografi og bruk av digitale medier. Jeg oppdaget under søkeprosessen at det ikke var like mye oppdatert

forskning på temaet som jeg trodde og valgte å skifte kurs på innholdet og avgrensningene. Jeg har derfor valgt å fordype meg i om det er sammenhenger mellom traumer (omsorgssvikt og overgrep) sosiale atferdsproblemer og utvikling av seksuell skadelig atferd og forebyggende arbeid rundt dette. Jeg har også sett på forskjeller mellom skjønnene og utvikling av SSA.

Videre i dette kapitlet redegjøres det for begrep som går igjen i oppgaven. I andre kapittel presenteres faglitteratur om barneseksualitet og redegjør for synet på barneseksualitet gjennom historien og i dag. Siste del av andre kapittel handler om seksuell skadelig atferd (SSA). Årsaken til at det presenteres faglitteratur i kapittel to er at jeg oppfatter det som essensielt å ha forkunnskap om temaet for å kunne tolke funnene som presenteres og drøftes senere i oppgaven.

Tredje kapittel redegjør for metode, forforståelse og kildekritikk og hvilke grep jeg har tatt for å anvende kildekritikk i søkeprosessen, søkeprosessen presenteres med en tabell. Fjerde kapittel presenteres de ulike funnene og relevansen det har for problemstillingen. Funnene er ulike artikler og rapporter jeg har valgt som handler om avdekking, forebygging og behandling av seksuell skadelig atferd og risikofaktorer. I kapittel fem drøftes funnene fra kapittel fire i lys av problemstillingen. Avslutningsvis for oppgaven kommer en oppsummering av drøftingens resultat.

1.4 Begrepsavklaringer

Oppgaven består av noen sentrale begreper som jeg anser som nødvendig å avklare siden forståelsen for hva begrepene betyr i oppgavens sammenheng er avgjørende. Oppgaven inneholder også flere begrepsavklaringer som defineres senere i teksten når de blir relevante.

1.4.1 Barn og unge

I Norge defineres barn som alle under 18 år, dette defineres i FN's barnekonvensjon artikkel 1. (barnekonvensjonen, 2003). Jeg ønsker å avklare at barne-begrepet er et flertydig ord som kan tolkes ut ifra sammenhengen det brukes i. I denne oppgaven bruker jeg begrepet barn om de under 16 år som er den seksuelle lavalderen i Norge. Oppgaven inneholder også betegnelsen «barn og unge» og da inkluderes ungdom i definisjonen, det vil si alle under 18 år. Årsaken til

at jeg bruker både «barn» og «barn og unge» er at definisjonen barn og unge (under 18 år) brukes mye i litteraturen jeg har inkludert.

1.4.2 Seksuelle overgrep

Seksuelle overgrep er et stort begrep som finnes i mange ulike former, det første man tenker på er ofte voldtekt. Straffeloven § 291 definerer voldtekt som «all seksuell omgang oppnådd gjennom vold eller truende atferd, seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ikke kan motsette seg handlingen, eller gjennom bruk av vold og truende atferd få noen til å gjennomføre seksuell omgang med andre- eller seksuelle handlinger med seg selv» (Straffeloven, 2005, §§291). Seksuelt overgrep omfatter derimot mer enn bare voldtekt.

Seksuelle overgrep defineres i straffeloven kapittel 26 om seksuallovbrudd og omfatter både seksuell omgang, seksuell handling og seksuell krenkende atferd (Bufdir, u.å.) Den juridiske definisjonen innad straffeloven skiller mellom disse tre kategoriene. Seksuell omgang vil si samleie både vaginalt og analt, oralsex, onanering eller handlinger som ligner samleie.

Seksuell handling kan være beføling uten samtykke, og seksuell krenkende atferd kan for eksempel være blotting eller verbal trakassering uten samtykke (Straffeloven, 2005, §§291-298).

Grøholt (2022) beskriver det som enhver aktivitet preget av seksuell karakter, forsøk på å oppnå eller utføre en seksuelt preget handling, seksuell krenkende atferd eller seksuell omgang. Seksuelle overgrep defineres i denne oppgaven som enhver handling som krenker noens seksuelle integritet.

2. TEORI

2.1 Barneseksualitet

Helsedirektoratet (2023) beskriver seksualitet som «et sentralt aspekt ved å være menneske som inkluderer kjønn, kjønnsidentiteter og roller, seksuell orientering, erotikk, glede, intimitet og reproduksjon». Når begrepet seksualitet dukker opp tenker de fleste på det i voksen sammenheng og ikke noe som angår barn (Aasland, 2021. s.7).

2.1.1 Historie

Ideen om at barndommen var preget av seksualitet eksisterte ikke for hundre år siden.

Sigmund Freud, grunnleggeren av psykoanalysen var en av de første i sin tid som presenterte ideen om at barn også har en seksuell drift i verket «*Three essays on the theory of sexuality*» (1905/1953). På den tiden trodde de at seksualitet var fraværende i barndommen. Freud stilte seg kritisk ovenfor denne ideen, han påsto at alle barn har en seksualdrift fra fødselen av og mente at eksempler som suging på tommelen eller smukken var handlinger drevet av seksuell lyst.

Charlotte Bühler, en barnepsykolog kritiserte Freuds ide på 1930-tallet, og mente at ting som suging på tommel eller smukk ikke kunne anses som en handling drevet av seksuell lyst. Det som hadde vært ansett som en erotisk handling for en voksen, er ikke det hos et barn. Hun mente at barneseksualiteten bare var barns naturlige nysgjerrighet på egen kropp og ikke kunne sammenlignes med voksnes seksualitet (Gullestad, 2018, s.2).

Fra 1900-tallet har ideen om barns seksualitet utviklet seg, ideen om at den er naturlig og uskyldig preger hvordan voksne møter barns seksuelle atferd i dag. Freud sammenlignet barns seksualitet med den voksnes seksualitet og vi har i dag gått mer bort fra den ideen, likevel er den fortsatt aktuell og preger hvordan mange voksne tolker og håndterer barns seksualitet.

2.1.2 Voksnes syn på barneseksualitet i dag

Sexologen og terapeuten Margrete Aasland (2020) hevder i boken *Barna og seksualiteten* at når et barnehagebarn spør et annet barn om å vise tissen sin er det ikke nødvendigvis seksuelt, men hadde en voksen spurt en annen voksen om det samme hadde det vært sett som seksuelt. Hun understreker at slik atferd ikke trenger å bety at noe galt foregår, men at voksnes reaksjon på atferden kan spille en rolle, voksne kan oppleve det som skremmende å møte slik atferd og at de føler seg usikre på hva som egentlig er bekymringsverdig eller ikke (Aasland, 2020. s, 9.)

Voksne, spesielt foreldre kan ofte syns at tanken på at deres egne småbarn har en seksualitet som ubekvemt. Hvis foreldrene selv har en oppvekst preget av lite åpenhet rundt seksualitet, kan det føles som et tabu eller kleint tema å ta opp med barna sine, det er «privat» og ikke noe man snakker med barna sine om. Uavhengig om det snakkes om eller ikke, kjenner barn på seksuelle følelser og forstår de ofte ikke selv (Aasland, 2020, s. 14-15).

Barn kan slite med å sette ord på disse følelsene uten veiledning fra en voksen, hvis de ikke lærer hvordan de skal håndtere eller sette ord på det, kan det i verste fall føre til at barnet utvikler et anstrengt forhold til egen seksualitet. Langfeldt (2013) hevder i boken sin «Seksualitetens gleder og sorger – identiteter og uttrykksformer» at samspill med omgivelsene og personene rundt seg spiller en stor rolle i barnets utvikling. Relasjonsbygging, tilknytning og samspillet med andre er essensielt for å utvikle et sunt forhold med egen seksualitet og seksuelle atferd senere i livet (Langfeldt, 2013). Seksualiteten utvikles og formes fra fødselen av, og barn trenger derfor også kunnskap om temaet.

Regjeringen publiserte i 2016 «*Snakk om det! – en strategiplan for seksuell helse (2017-2022)*» og nevner blant annet hvordan man kan bidra til god seksuell helse ved å legge grunnlaget tidlig i livsløpet. FNs barnekonvensjon § 12 understreker barns rett til å bli hørt, for at retten skal bli ivaretatt er det avgjørende at barn klarer å sette rette ord på rette følelser og uttrykke seg blant annet om seksualitet. At barn har kunnskap om temaet seksualitet bidrar til at de kan skille mellom hva som er greit og ikke i seksuell sammenheng, for eksempel beføling. De kan bli tryggere på egne grenser og kan gjøre det enklere for barnet selv identifisere når grensen er blitt overtrampet, for eksempel ved overgrep. For å forebygge grenseovertramp er det essensielt at barn lærer tidlig å respektere kroppen, både egne og andres.

Barn og seksualitet kan åpenbart tydes ulikt, det kan tolkes som tegn på overgrep, naturlig nysgjerrighet eller at barnet holder på å utvikle en problematisk- eller skadelig seksuell atferd (Martin, 2014. s.1637). Møter man barnets seksualitet med en voksen tolkning kan den oppfattes som upassende, da voksne ofte tolker den ut fra sin egen seksuelle atferd (Skundberg, 2020. s, 8). Dette kan være problematisk i situasjoner hvor atferden skal vurderes, for eksempel et tilfelle hvor en ansatt i barnehagen kan oppfatte atferd som upassende, mens en annen kan mene atferden er naturlig.

Det er ikke alltid like lett å skille mellom hva som egentlig er naturlig seksuell atferd for en fem-åring. Et eksempel kan være at en voksen reagerer negativt på to fem-åringer som viser underlivet sitt til hverandre «Nei slikt er upassende!», dette kan gjøre barna enda mer nysgjerrig på det siden den voksne reagerte slikt, de vil gjøre det igjen. Det kan også resultere

i at barn skjuler aktiviteten ved senere anledninger, noe som ikke er ønskelig ved seksuell atferd som inkluderer andre barn.

2.2 Seksuell skadelig atferd (SSA)

Overgrep mot barn utføres ikke bare av voksne, men også andre barn. Noen barn er selv overgripere og utøver krenkende seksuell atferd ovenfor andre barn (Grøholt, 2022, s.322). Den seksuelle atferden anses som bekymringsfull- og eller skadelig når den avviker fra det som er aldersadekvat i deres seksuelle utvikling (RVTS, u.å.). Forkortelsen SSA og det fulle begrepet kommer begge til å bli brukt videre i oppgaven. Ressurssenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) har utviklet en nettside som heter *Seksuellatferd.no* som en veiledende fagressurs om sunn seksuell utvikling og hvordan håndtere eller forebygge utvikling av bekymringsfull- eller skadelig seksuell atferd (RVTS, u.å.). Nettsiden viser til ulike verktøy som fagfolk kan benytte seg av for å kartlegge hva som er aldersadekvat seksuell atferd.

Aasland (2020) nevner at voksne som jobber med barn kan slite med å skille naturlig seksuell atferd fra bekymringsfull seksuell atferd og det har blitt utviklet flere tverrfaglige verktøy for å vurdere akkurat dette, «Trafikklyset» (Hegge, 2017) er et eksempel som brukes av ulike yrker i arbeid med barn (Skundberg, 2020, s.9). Trafikklyset sorterer seksualiteten i tre soner, vanlig (grønn), bekymringsfull (gul) og skadelig (rød).

Den vanlige er sunn- og naturlig aldersadekvat atferd og vekker ikke bekymring, den er spontan, gjensidig, lystbetont og preget av nysgjerrighet. Bekymringsfull- eller problematisk atferd kan anses som påbegynnende utvikling av skadelig atferd, og man må følge nøye med utviklingen av atferden og begynne å vurdere forebyggende tiltak, bekymringsfull atferd er mer intens og hyppig enn det som er aldersadekvat. Skadelig atferd krever en umiddelbar reaksjon og iverksettelse av tiltak, i denne sonen er atferden krenkende og- eller skadelig for barnet selv og andre. Atferden er grenseoverskridende, hemmelighetsfull, overdreven og truende (Hegge, 2017).

2.2.1 Trafikklyset – en guide for SSA

Trafikklyset fungerer som en guide for å kunne identifisere, vurdere og håndtere seksuell atferd som vekker bekymring (NKVTS.u.å.) Hegge beskriver flere eksempler i trafikklyset på hva som er normal, bekymringsfull- eller skadelig seksuell atferd i fire ulike alderstrinn. Med utgangspunkt i Heggens (2017) guide skal jeg vise til noen av eksemplene som hun beskriver.

I aldersgruppen 0-5-år kan eksempler på naturlig atferd være doktorleker hvor de undersøker kroppen, eller den klassiske «viser du din viser jeg min». Det er naturlig at de viser interesse for andres kropper, at de spør om å få beføle familiemedlemmers bryst eller rumpe anses som naturlig. Bekymringsfull atferd kan være økt interesse for voksnes seksuelle atferd eller har at de har et voksent og seksualisert språkbruk, eller forsøker å kle av andre uten samtykke. Skadelig atferd på dette alderstrinnet kan være intens onanering, at de forsøker målbevisst å berøre andres skjønnsorganer, både barn og voksne. De tvinger andre barn i å delta i seksuell lek og leken ligner på voksen seksuell atferd (Hegge, 2017, s. 5-7).

I aldersgruppen 6-9-år er det naturlig at de onanerer for å slappe av, eller har blitt interessert i gjensidig lek hvor barn ser eller tar på hverandres underliv. De har fått en interesse for voksenseksualitet og begynt å stille spørsmål som for eksempel hvor babyer kommer fra. Bekymringsfull atferd på dette stadiet kan være at de deltar i gjensidig onanering med andre eller bruker «voksenspråk» som for eksempel «lekene mine knuller». De kan ha begynt å skrive ned seksuelt truende innhold eller snakker hyppig om sex. Skadelig atferd i denne alderen kan være at de onanerer foran andre uten samtykke eller har en seksuell atferd som går på andre barn, ofte mindre modne enn seg selv. De kan presse andre barn til seksuell lek og truer de til å holde det hemmelig, og temaet sex viser seg i tegninger, samtaler eller lek med barnet (Hegge, 2017, s.5-7).

I alderen 9-12 år er det vanlig at de har begynt å bruke seksuelt språk, har et større ønske om privatliv, chatter med andre på internett eller begynt å kysse med jevnaldrende (gjensidig). Bekymringsfull atferd på dette stadiet kan være en brå endring i atferd, de kler seg veldig provoserende og plager andre gjennom seksuell aggressiv atferd som ikke er aldersadekvat. De er oppslukte av chatting på internettet og deler privat info med fremmede. Atferden anses som skadelig på denne alderen når de er seksuelt aktive (samleie eller oralsex), onanerer målbevisst foran andre eller deler nudes og seksuelt innhold på nett. De avtaler møter med fremmede på internettet, får påvist kjønnssykdom, utnytter andre seksuelt eller overtramper andres grenser (Hegge, 2017, s. 5-7).

Aldersgruppen 13-18 år er det blitt naturlig å onanere alene, chatte eller flørte via nett eller at de deltar i seksuelle aktiviteter med jevnaldrende. Atferden anses som bekymringsfull hvis de er så oppslukt av seksuelle tanker at det hemmer hvordan de fungerer i hverdagen. De er opphengt i porno, er på chatterom for voksne, deler intim info eller planlegger møter med fremmede på nett. De har utført en krenkelse ovenfor noen andre (blotting, beføling, kikka), og praktiserer ikke trygg seksuell atferd (ubeskyttet sex, bytter ofte partner, ruspåvirket). Skadelig atferd i denne alderen kan være offentlig onanering, tvinger andre til å inngå seksuelle handlinger (overgrep) og sender nudes eller krenkende seksuelt innhold på nett. De ser på voldelig pornografi, selger seksuelle tjenester eller truer andre gjennom seksuell aggresjon (Hegge, 2017, s. 5-7).

2.2.2 SSA i barnevernet – Rapport fra 2004

Seksuell skadelig atferd har i det siste blitt omtalt i media som et voksende samfunnsproblem. En dokumentarserie fra NRK kalt «*Brennpunkt – Instukids*» hadde premiere 25.april 2024 og har fått stor respons. I en av episodene diskuteres nettopp denne problematikken, serien viser til norske ungdommer under barnevernets omsorg som sliter med usunt forhold til sex og har seksuell skadelig atferd som føler de ikke fikk rett hjelp til rett tid. Barn under barnevernets omsorg har andre atferdsproblemer som gjør at den seksuelle atferden ofte går under radaren hos ansatte på institusjonene (NRK). Flere av informantene som deltar i serien opplyser at det er vanligere enn folk tror at ungdom med blant annet rusproblematikk skaffer seg narkotika ved å tilby seksuelle tjenester som betaling.

I 2004 publiserte Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge en rapport om prostitusjon blant ungdommer i Trondheim «*Følelser i drift: om ungdom under 18 år som selger/bytter seksuelle tjenester i Trondheim*». Mye av rapporten består av observasjoner og erfaringer fra ungdom som tidligere eller aktivt prostituerte seg i Trondheim. De fleste av informantene har tidligere vært eller var under barnevernet og boende på institusjoner når de ble intervjuet. Flere av ungdommene sa at de tror at de som prostituerer seg er ungdommen som sliter mest fra før av, de som opplevde omsorgssvikt og en belastet barndom (BUS Midt-Norge, 2004). Rapporten forteller blant annet historien til «Helle», «Helle» slet med fravær på barneskolen og foreldrene skilte seg når hun startet på ungdomsskolen. Skilsmissen resulterte i at foreldrene var opptatte med egne ting, og «Helle» begynte å omgås eldre folk og fikk sansen for rus. Med suget etter narkotika ble behovet for penger større. PPT kom ingen vei med

skolevegringen og ga oppgaven videre til barnevernet og «Helle» havnet til slutt på institusjon med foreldres samtykke. «Helle» var nå 15 år og oppholdet gikk fint, men hun har i ettertid opplyst at hun fortsatt ruset seg selv om hun var på institusjon. Etter oppholdet flyttet hun inn til Trondheim igjen, men rusbruken forverret seg og hun ble i lag med en eldre rusmisbruker. For å få råd til narkotika begynte «Helle» å prostituere seg, hun ble igjen plassert på institusjon, nå med tvang. Etter hun fylte 18 år og ikke var under barnevernets omsorg mer, flyttet hun til Oslo og fortsatte livet som rusmisbruker og prostituerte seg, hun var fortsatt i rusmiljøet når rapporten ble skrevet i 2004 (BUS Midt-Norge, 2004, s.10).

En annen uttalelse er fra «Mie», 16 år som prostituerte seg som en form for selvskading ifølge henne selv:

«Jeg ønsket å ydmyke meg selv. Kall det en form for selvskading. Underveis hadde jeg mest lyst til å dø. Det var jo målet også. Jeg var ganske deprimert den tiden. Det var alltid avklart på forhånd hvilke tjenester jeg skulle gjøre. Prisen var fra 1500 til 4000 kroner» (BUS Midt-Norge, 2004, s. 11).

Disse historiene er en av mange, og rapporten tar utgangspunkt i ungdomsmiljøet i Trondheim, men opplyser at Trondheims prostitusjonsmiljø er tilsynelatende mindre enn hos andre storbyer som Oslo eller Bergen. Rapporten har også intervjuet 23 ansatte fra forskjellige institusjoner og hjelpeinstanser i Trondheim, 21 av disse opplyser at de er kjent med ungdom som de enten mistenker eller har fått bekreftet at prostituerer seg. Samtidig opplyser de ansatte at de selv mener de ikke kan nok om temaet og opplever det som vanskelig å snakke med ungdommene på institusjonene om deres seksuelle atferd (BUS Midt-Norge, 2004, s. 9).

Prostitusjon er en av mange atferder som anses som skadelig seksuell atferd, jeg har valgt å belyse atferden da ungdom som har rus og – eller atferdsproblematikk er en målgruppe som ofte ender opp i barnevernets omsorg. Rapporten opplyser at en del av problemet er rett og slett at ansatte nøler og unngår å snakke med ungdommene om seksuell skadelig atferd som for eksempel prostitusjon, og at det derfor ikke blir oppdaget mens de bor på institusjon (BUS Midt-Norge, 2004, s. 62).

Rapporten er 20 år gammel, men allerede da understreker rapportens funn at internett er en ressurs som gjør salg av sex enklere. De opplyser at internettet gjorde salg av seksuelle tjenester lett tilgjengelig. Salget ble enklere, da det var lettere å få kontakt med kunder som var interesserte i sex med mindreårige, og det var det mange av (BUS Midt-Norge, 2004, s.

9). Dette er som sagt 20 år siden, og vi vet at internett brukes til alt nå til dags, så en kan forestille seg hvor utbredt markedet er i den digitale verden 20 år senere.

3. METODE

3.1 Valg av metode – *litteratursøk*

Denne oppgaven er en litteraturstudie. Litteraturstudie betyr at man undersøker noe som allerede er undersøkt og skrevet om. Det vil si at en samler eksisterende data, gjennomgår den med et kritisk blikk og sammenfatter informasjonen i egen litteratur (Thidemann, 2019, s. 77-78). Jeg hadde egentlig et annet tema og problemstilling til bacheloren, men opplevde at det ikke var mye litteratur om temaet og slet med å samle data. Jeg byttet derfor tema til noe annet jeg hadde en interesse for å undersøke, men som jeg også visste hadde mye eksisterende litteratur.

3.2 Forforståelse

Forforståelse kan forklares som tidligere erfaringer, kunnskap, følelser og inntrykk man har dannet seg på forhånd av et prosjekt. Hvilke formeninger en person har i forkant av prosjektarbeidet, hvilke *briller* man ser problemstillingen med er avgjørende, dette kan også påvirkes av personlige holdninger og verdier. Forforståelsen for faget er viktig, det kan påvirke hvilke funn som plukkes ut i litteraturstudiet og derfor resultatet. Ved undersøkelser er det viktig at man er selvbevisst på egen forhåndsoppfattelse av temaet, spesielt ved temaer som kan berøre personlige verdier eller erfaringer (Dalland, 2020. s. 85). Jeg hadde selv noen tanker om hva de ulike funnene kom til å si ut ifra min egen forkunnskap om temaet SSA, og har vært bevisst på dette under prosessen.

3.3 Kildekritikk

Dalland (2012) definerer kildekritikk som en rekke teknikker man tar i bruk for å avgjøre om en kilde er sann. Kildekritikk kan omtales som et samlebegrep for metoder som brukes for å skille spekulasjoner fra verifiserte opplysninger (Dalland, 2012, s.67). I søken av eksisterende litteratur må man være kritisk, jeg har derfor gjennomført søkeprosessen ved å benytte meg av

anerkjente databaser. Jeg har brukt Idunn, Oria og google scholar. Artiklene jeg har inkludert er alle fagfelleverderte, som styrker litteraturstudiets pålitelighet (Dalland, 2012, s.67-68). Jeg valgte å ekskludere flere artikler jeg fant da de ikke var fagfelleverderte, og dermed hadde svekket oppgavens troverdighet.

Jeg har også inkludert rapporter i litteraturstudiet mitt publisert fra nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), som er en godkjent forskningsorganisasjon i Norge (Forskningsrådet, 2023). Jeg hadde kjennskap til rapportene før jeg gjennomførte litteratursøket, men ønsket å sjekke om de var mulig å finne gjennom en anerkjent søkemotor for å inkludere de i søkeprosessen. Jeg fant igjen begge rapportene på google scholar.

«Seksuell skadelig atferd» får opp utrolig mange treff viss man bare skriver det inn på google, og som nevnt tidligere i oppgaven visste jeg på forhånd at det var mye forskning og litteratur om temaet. Dalland (2012) nevner at å benytte internettet som en kilde kan være utfordrende med all den mengden informasjon som er tilgjengelig. På grunn av mye resultater måtte jeg avgrense søket ved å benytte meg av en rekke inklusjons- og eksklusjonskriterier.

3.4 Søkeprosess

Jeg valgte å benytte meg av visse søkeord for å avgrense søket i de ulike databasene, og bare inkludere data publisert fra 2010 til 2024. Et eksempel er en artikkel jeg fant som kunne vært relevant, men den var publisert i 2008 og jeg valgte derfor å ekskludere den. I utgangspunktet hadde jeg tenkt å avgrense det fra 2018 til 2024 men slet med å finne litteratur, og valgte derfor og utvide det til 2010. Jeg kom over flere funn som ikke har blitt inkludert i oppgaven, men har plukket ut de jeg mener har størst relevans for temaet og inkluderer informasjon som kan besvare problemstillingen min. Jeg har plukket ut tre artikler og to rapporter, og har valgt å visualisere søkeprosessen ved å kategorisere den i en tabell for å gi en bedre oversikt.

Hvert funn har en egen rad og er plassert i kronologisk rekkefølge (fra nyeste til eldste utgivelse). Kolonnen helt til venstre inneholder forfatter og utgivelsesår. Neste kolonne er tittelen på litteraturen, og midterste kolonne er de ulike databasene som er brukt i litteratursøket. Kolonnen nest bortest til høyre er søkeordene som er brukt i de ulike databasene som avgrensingsmetode. Siste kolonnen til høyre er avgrensingsmetoder jeg benyttet i databasene.

3.4.1 Tabell

Navn, år	Tittel	Database	Søkeord	Andre avgrensninger
Hellevik, P., Kruse, A.E., Dullum, J.V., Frøyland, L.R., Skar, A.M.S., Andersen, L.C., Helseth, H., Frafjord, O.S.G., Haugen, L.E.A., & Øverlien, C. (2023)	<i>Digitale seksuelle overgrep mot barn og unge – gjerningspersoner og fornærmede.</i>	Google Scholar	«Barn som begår overgrep» og «nkvts»	Publiseringsdato fra 2010-2024. 545 treff
Ericsson, K. 2021	<i>Seksualitetens problembærere i barnevernet: fra «usedelige» jenter til gutter med «SSA» (problematisk eller skadelig seksuell atferd)</i>	Idunn	«Skadelig seksuell atferd»	Publiseringsdato fra 2010-2024. Krysset av «vitenskapelige artikler». 39 treff
Skundberg, Ø. 2020.	<i>Hvordan forstå barns aldersnormale seksualitet i barnehagen?</i>	Oria	«Skadelig seksuell atferd»	Publiseringsdato fra 2010-2024 - 17 treff
Jensen, M., Garbo, E., Kleive, H., Grov, Ø. & Hysing, M. 2016.	<i>Gutter i Norge med seksuell skadelig atferd</i>	Oria	«Skadelig seksuell atferd»	Publiseringsdato fra 2010-2024 - 17 treff
Kruse, A.E. 2011	<i>Unge som begår seksuelle overgrep</i>	Google Scholar	«Barn som begår overgrep» og «nkvts»	Publiseringsdato fra 2010-2024 - 545 treff

Som vist i tabellen ble treffene betydelig avgrenset på de fleste søkene, de eneste som skiller seg ut fra de andre er rapportene fra NKVTS jeg fant på google scholar. Årsaken til at søket ikke er like avgrenset som resten er at jeg visste hva jeg så etter, og rapportene var begge en av de første treffene på siden. Tidligere i semesteret hadde jeg et muntlig arbeidskrav hvor jeg skulle lese ene rapporten om digitalt overgrep mot barn og unge (2023) og diskutere innholdet med en av professorene på instituttet. Jeg hadde derfor i forkant av litteratursøket en aning om at nkvts har rapporter som er relevante for oppgaven. Jeg fant de ved å lese sammendragene og lete etter innhold som kan besvare problemstillingen.

Samme metode brukte jeg ved resten av litteratursøket, jeg bladde meg gjennom treffene og leste gjennom sammendragene og holdt utkikk etter relevante nøkkelord som «overgrep», «behandling» og «årsaker», dette kalles for usystematisk litteratursøk (Jacobsen, 2023, s.48). De starter ofte med en artikkel eller et søkeord man ønsker å ta utgangspunkt i for litteratursøket, hvor man deretter blar gjennom treffene og stopper opp og ser over de som virker interessante (Jacobsen, 2023, s.48).

4. LITTERATUR

4.1 Redegjørelse av litteratur

Alle funnene har et felles tema, barn og unges seksualitet og skadelig seksuell atferd. Den utvalgte litteraturen er utviklet av forskjellige forskere og fagfolk som spesialiserer seg innenfor relevante felt. Temaet i litteraturen er det samme, men de redegjør for innholdet fra ulike perspektiver og bidrar derfor til et variert drøftingsinnhold senere i oppgaven. Artikkene redegjør noe ulikt- og likt for både årsaker og forebyggende tiltak.

Ericsson (2021) viser hvordan barneseksualitet og seksuell atferd ble ansett i barnevernet før i tiden, og hvordan det har utviklet seg gjennom historien fram til i dag. Før i tiden ble jentene sett på som aktørene for skadelig seksuell atferd, mens i dag har fokuset falt mer på gutters seksuelle atferd. Artikkelen beskriver hvordan dette synet har utviklet seg og hvordan SSA en relativt «nyoppdaget» problematikk i barnevernet.

Mye nyere forskning og statistikk fra Norge viser at det er flest gutter som utvikler SSA (Ericsson, 2021). Barn med SSA kan skade andre barn, men samtidig er de også barn og

barnevernet er pliktig til å verne og hjelpe de med prinsippet om «barnets beste» i betraktning. Vår jobb er å ivareta barn, i disse sakene er det både offeret og overgriperen.

Artikkelen er relevant for problemstillingen da den redegjør godt for hvordan synet på barneseksualitet påvirker hvordan man møter ungdom i barnevernet med avvikende seksuell atferd. Mye av innholdet til Ericsson (2021) er relevant i lys av problemstillingen min da det drøftes både årsaker og hvordan man best mulig kan møte ungdom med SSA.

Skundberg (2020) redegjør for ulike grep som kan tas for å skille mellom aldersadekvat, bekymringsfull og skadelig seksuell atferd. Hvilken respons og reaksjon den voksne viser ovenfor barnets seksuelle atferd kan ha konsekvenser. Skundberg hevder at voksne stadig mistolker barns seksuelle atferd ved at de stadig tar utgangspunkt i egen voksne seksuell atferd og at dette kan bidra til en negativ utvikling av barnets seksualitet.

En mistolkning kan lede til ingen- eller overdreven reaksjon fra voksne og kan resultere i at faktisk skadelig atferd ufarliggjøres, eller at helt naturlig atferd farliggjøres. Å reagere på «feil» atferd kan skade den aldersadekvate atferden og ingen reaksjon kan gjøre at en overser seksuell skadelig atferd eller tegn på overgrep (Skundberg, 2020). Skundberg konkluderer at uten en bred forståelse av barneseksualitet, kan atferden mistolkes og hva som er aldersadekvat, bekymringsfull eller skadelig seksuell atferd kan feilvurderes.

Jensen, Garbo, Kleive, Grov & Hysing (2016) redegjør i artikkelen «*Gutter i Norge med seksuell skadelig atferd*» ulike fellestrekk blant gutter i Norge som utvikler SSA. Artikkelen drøfter hva som skiller de fra andre barn og unge med generelle atferdsproblemer, men understreker også at mye av risikofaktorene er like for utvikling av SSA og utvikling av atferdsproblemer generelt. Artikkelen redegjør for sammenhenger sosiale atferdsproblemer og traumer kan ha med SSA, mange av guttene har slitt sosialt eller hatt en tøff hjemmesituasjon (Jensen, et al. 2016).

Det presenteres statistikk fra en studie de har gjennomført hos V27, et klinisk ressurscenter hos BUP i Bergen for barn og unge som har begått seksuelle overgrep og deres pårørende i perioden 2004-2013 (Jensen et al., 2016). De har studert kjennetegn og risikofaktorer barn og unge som har fått påvist SSA og blitt henvist til behandling hos V27. Studiet viser til felles trekk som alder, traumatiske erfaringer, atferdsproblemer, sosiale og kognitive evner eller

familiers fungering. De redegjør for forebyggende arbeid som kan iverksettes og inkluderer tilbakemeldinger fra barn og unge som har vært under behandling for SSA hos V27.

Artikkelen er relevant for problemstillingen da den har innhold som belyser problemstillingen min fra flere synspunkt (Jensen, et al. 2016).

Kruse (2011)/NKVTS skrev rapporten «*Barn og unge som begår seksuelle overgrep*» og redegjør blant annet for fellestrekk for unge mellom 13-18 år som begår seksuelle overgrep og hvordan man kan utarbeide forebyggende tiltak. Kruse (2011) beskriver at hvordan ungdommen blir møtt av profesjonelle er avgjørende. Barn som er stemplet «overgriper» eller «voldtektsmann» kan fort bli utstøtt, Kruse drøfter hvordan man kan ivareta disse barna i et behandlingsløp og videre forebygging for atferden. Opplevelser de selv har i barndommen kan øke risikoen for å utvikle SSA, blant annet traumer og tilknytningsvansker som barn. Det er utviklet ulike hypoteser om årsaker til at barn og unge begår overgrep, disse redegjør Kruse for i rapporten. Rapporten er relevant da den redegjør og drøfter ulike årsaker til at barn og unge utvikler SSA og effektiviteten av ulike behandlinger samt forebyggende arbeid.

Hellevik, P. et al. (rapport 3/2023) er en rapport publisert gjennom NKVTS med tittelen «*Digitale seksuelle overgrep mot barn og unge – gjerningspersoner og fornærmede.*», rapporten er stor og jeg har avgrenset innholdet som inkluderes i oppgaven fra side 125-175 da det er disse sidene som har relevant innhold for problemstillingen og temaet. Årsaken til avgrensningen er ikke bare størrelsen, men rapporten redegjør også for voksne overgripere på nett før side 125 og er ikke relevant. Rapporten redegjør for ulike risikofaktorer og felles trekk, den viser også til ulike metoder som kan være nyttige for pårørende til barn og unge med SSA (Hellevik, P. et al, 2023, s.136-139).

NKVTS har gjennomført en empirisk undersøkelse som redegjøres i rapporten, NKVTS undersøkte kjennetegn ved unge mellom 12-15 år som har vært avhørt hos Statens barnehus som mistenkte for seksuallovbrudd mot andre barn og unge (Hellevik, P. et al, 2023, s, 125). Undersøkelsen plasserte ungdommene i fire kategorier, 1) unge med spesifikke sårbarhetsfaktorer; 2) Kognitiv funksjonsnedsettelse; 3) Sosialt isolerte og 4) helt vanlig ungdom (Hellevik, P. et al, 2023, s.126). Rapporten drøfter hvordan internettet kan fungere som en arena for seksuelle overgrep og unge med en *digital* skadelig seksuell atferd, og viser

til ulike anbefalinger for å forebygge utvikling av digital SSA blant barn og unge (Hellevik, P. et al, 2023, s.149-175).

5. DRØFTING

5.1 Hvorfor utvikler noen barn SSA? Og hvem er de?

Med utgangspunkt i litteraturfunnene jeg har presentert, skal jeg drøfte problemstillingen i lys av tematikken barneseksualitet og SSA. Jeg ønsket å finne ut om det var noe sammenheng mellom utvikling av SSA og traumer, sosialfungering samt forskjeller mellom kjønnene. Jeg stiller spørsmål ved hva som kan være årsaken til at barn og unge utvikler SSA, og hvem de er. Hva er det som skiller de fra annen barn og ungdom? Er det faktorer som gjør at disse har større risiko for å begå seksuelle overgrep mot andre? Problemstillingen jeg stiller var som følgende:

«Hvorfor utvikler noen barn seksuell skadelig atferd, og hvem er de? Behandling og forebyggende arbeid.»

Hvem det er som utvikler SSA og utfører overgrep mot andre barn og unge, varierer både i alder og kjønn (Kruse, 2011). Flere av artiklene jeg har inkludert har mye forskning på gutter som utvikler SSA, men lite om jenter. Er det bare gutter som utvikler bekymringsfull- eller skadelig seksuell atferd? Internasjonale statistikker tatt fra artikkelen «Gutter i Norge med seksuell skadelig atferd» viser til at omtrent 20% av alle voldtekter og 20-50% av seksuelle overgrep mot barn og unge er begått av gutter i tenårene (Jensen M. et al, 2016).

Ressurssiden Seksuellatferd.no opplyser at begge kjønn begår seksuelle skadelige krenkelser mot andre, men i situasjoner hvor jenter er utøveren er det oftere vanskeligere å avdekke da det skjules godt og er mer «uvanlig» enn gutter som utøver overgrep, terskelen for å mistenke en jente for overgrep er dermed høyere enn hos gutter. Det antas derfor å være en betydelig andel hendelser hvor jenter er utøvere som går urapportert (RVTS, u.å.). Statistikker som presenteres i forskning innenfor feltet seksuelle overgrep må derfor alltid tenkes at den avviker fra det egentlige tallet. Vi vet at det er mange saker som går urapporterte både av gutter og jenter, så når man tyder disse statistikkene bør en ha mørketall i bakhodet.

Forskere har erfart at det faktisk er flere likheter enn ulikheter mellom gutter og jenter som utfører seksuelle overgrep. Den største forskjellen mellom gutter og jenter som krenker andre seksuelt er hvordan de møtes av både samfunnet generelt og profesjonelle, gjennom reaksjon og respons (Kruse, 2011). Ericsson (2021) viser til utviklingen av barnevernets- og samfunnets oppfatning av barn og unges seksuelle atferd, før var det «usedelige jenter» som hadde skadelig seksualitet, mens nå er det guttene som er i søkelyset. Når det snakkes om seksuell skadelig atferd eller overgrep er det oftest om gutter. Det meste av litteraturen omhandler gutter som overgriperne, men det er ikke bare overgrep som er seksuell skadelig atferd. Atferden kan vise seg i ulike former, hos jenter er det ofte omtalt at SSA kan være at de utsetter seg selv ved å oppsøke farlige situasjoner som for eksempel prostitusjon (BUS Midt-Norge, 2004).

Fram til nå har det vært relativt lite nyere forskning på jenter som begår seksuelle overgrep, men Kruse viser til forskning innenfor feltet fra Barbaree & Marshall (2006). Konklusjonen deres var at jenter som begår seksuelle krenkelser har til felles med gutter som begår seksuelle krenkelser, en bakgrunn hvor de ofte kommer fra dysfunksjonelle hjem preget av omsorgssvikt og fysisk vold. Det understrekes imidlertid at jentene som begår overgrep har i motsetning til guttene, oftere selv blitt utsatt for grove seksuelle overgrep, omsorgssvikt eller vold (Kruse, 2011).

Påstanden om støttes opp av forskningsstudiet som foretas i artikkelen «*Gutter i Norge med seksuell skadelig atferd*» gjennomført av Jensen, Garbo, Kleive & Grov (2016). Forskningen deres viser at risikoen for å utvikle SSA er større hos unge som selv har erfart seksuelle overgrep eller vold i hjemmet og generelt dårlige oppvekstvilkår. Studiet viser at 16% av de unge som har fått påvist SSA har opplevd alvorlig omsorgssvikt. 11% har selv vært offer for seksuelle overgrep, og 16% har flere traumatiske opplevelser (Jensen et al. 2016).

Studiet belyser derimot flere faktorer enn bare egne traumer, de undersøker også ungdommenes sosiale og kognitiv fungering. Studiet opplyser at 12% har en IQ under 70 som tilsier kognitivt psykisk utviklingshemmet, og 43% har lærevansker med en IQ mellom 70-85%. Studiet viser imidlertid også at 36% ikke har noe tidligere traumer før de utøvde overgrep (Jensen et al., 2016). Det største fellestrekket blant de unge var derimot sosial fungering, hele 83% av guttene hadde en sosial atferd som ble ansett som bekymringsfull eller isolert sammenlignet med sosialt velfungerende ungdommer på samme alder. 17% opplyste at de fungerte godt sosialt (Jensen et al. 2016).

Av disse ungdommene som deltok i studiet var 15% boende i fosterhjem eller barnevernsinstitusjon når overgrep ble oppdaget. Når behandlingen hos V27 nærmet seg slutten, hadde andelen unge under barnevernets omsorg økt til 20%, en 5% økning (Jensen et al, 2016). Studiet viser at det ikke er en bemerkelsesverdig sammenheng mellom guttene som var under barnevernets omsorg og risiko for å begå overgrep, siden 89% av ungdommen var boende hos minst en forelder (Jensen et al. 2016).

Studiet undersøkte også de pårørende, 27% av ungdommenes foresatte ønsket utredning og behandling for barnet og var åpne for det, mens 17% synes det var vanskelig å akseptere utredning og behandling da det var nødvendig å anerkjenne det som hadde skjedd. Mange foresatte synes det er vanskelig å forestille seg at barnet deres kan forgripe seg på noen andre. Voksne som jobber med barn og unge (skole, barnevern, barnehage o.l.) opplyser også at de synes det er vanskelig og flaut å ta opp temaet seksualitet eller seksuell atferd med barna (Aasland, 2021, s. 9).

Jeg har nevnt tidligere at jeg har møtt ungdom med SSA gjennom tidligere arbeidserfaring. Jeg har måtte hatt samtaler om atferden med ungdommen etter hendelser som har oppstått, ungdommen opplyste at de var takknemlige for at vi ansatte ikke «klikka» og heller hadde en vanlig samtale om hvorfor atferden ikke var greit, siden hjemme «Kjefta de bare og ga husarrest». Det har i etterkant blitt konkludert at dette var noen som ikke har fått rett hjelp når det var behov for det, da det ble avdekket at de hadde en historie med seksuell skadelig atferd. Foresatte var unnvikende og ukomfortable når atferden ble tatt opp, de ønsket ikke å snakke om det og var ikke interesserte i forslag om hjelpetiltak som kunne skaffes fra andre hjelpeinstanser.

Når barn og unge viser SSA er det avgjørende å få foreldrene «om bord» på en potensiell behandlingsplan. Uten foreldresamarbeid kan det bli vanskelig å gi barnet passende behandling. Skundberg (2020) belyser denne problematikken, det er ofte voksne synes det er vanskelig å snakke om seksuell atferd med barn. Foreldre har som omsorgspersoner og nære familiemedlemmer en stor innflytelse på barnets oppfatning på ting rundt seg, men også deres oppfatning av seg selv. Unger er lett påvirkelige og det er derfor viktig at barn er bevisste på egen atferd (Aasland, 2020, s. 78).

Rapporten «*Digitale seksuelle overgrep mot barn og unge – gjerningspersoner og fornærmede.*» publisert av NKVTS (2023) sier at en risikofaktor for er unge er såkalte

spesifikke sårbarhetsfaktorer. De spesifikke sårbarhetsfaktorene kan beskrives som psykologiske faktorer og disse faktorene ble sett å ha en sammenheng med negative erfaringer (traumer) eller dårlige oppvekstvilkår (NKVTS, 2023, s. 126). Disse erfaringene kunne for eksempel være mobbing, kalde og fraværende foreldre, vitne til usunn seksualitet (pornografi/grenseløse foreldre) fysisk mishandling hjemme eller selv blitt utsatt for seksuelt overgrep. Det ble i tillegg observert at disse sårbarhetsfaktorene påvirket mer enn bare ungdommens seksuelle atferd, det preget også den sosiale atferden (NKVTS, 2023, s. 126).

Den «antisosiale» ungdommen beskrives i NKVTS (2023) sin rapport som en gruppe i fare for å begå overgrep. Disse ungdommene beskrives som flinke med teknologi (PC, Mobil o.l.), de er godt kjent med digitale verdenen og fungerer greit eller godt på skolen, men er isolerte sosialt og sliter med å få venner i tillegg til mangel på seksuelle erfaringer. Gruppen kalles også for «nedlasterne» i rapporten, ungdommene i denne gruppen hadde blitt fersket i å ha lastet ned store mengder grove overgrepvideoer- eller bilder. Disse overgrepvideoene og bildene kunne involvere både grov vold, incest, dyr eller små barn. Ungdommene i disse tilfellene var ofte klar over at dette var straffbart før de lastet det ned (NKVTS, 2023, s.126).

Denne gruppen skiller seg betydelig ut fra gruppen som var sårbare for psykologiske faktorer, denne gruppen kom i motsetning til de fra stabile og ressurssterke familier med gode oppvekstvilkår uten noen traumatiske erfaringer som overgrep eller omsorgssvikt. Denne gruppens største risikofaktor var i hovedsak det sosiale utenforskapet (NKVTS, 2023, s. 127). Den fjerde gruppen kalte de for «Hvem som helst», disse er helt vanlige ungdommer, de har mange venner, en god oppvekst og skiller seg ikke ut. Denne gruppen forgriper seg mest på jevnaldrende og ofte innser de ikke selv at de har begått overgrep. Disse overgrepene blir oftest avdekket av at enten fornærmede selv eller fornærmedes foresatte anmelder overgrepet (NKVTS, 2023, s.126-127). Disse overgrepene skjer ofte på fest blant ungdom og er den «vanligste» typen overgrep i denne gruppen. En annen risikogruppe som beskrives i rapporten er ungdom med kognitive funksjonsnedsettelse, hvor den faktiske alderen ikke samsvarer med den mentale alderen. De har større risiko for å utsette yngre barn for overgrep da de oppleves som «mentalt» jevnaldrende. Denne gruppen har også økt risiko for å selv bli utsatt for overgrep (NKVTS, 2023, s. 127). Mangel på sosial kompetanse er et fellestrekk som går igjen hos unge som utvikler skadelig seksuell atferd, dette kan ha sammenheng med at de kan ha svakere kognitive evner, men også mangel på gode erfaringer i barndommen når det kommer til tilknytning og relasjonsbygging.

Både NKVTS (2023), Jensen M, et al (2016) og Kruse (2011) belyser at det er flere faktorer som kan øke sjansen for at barn og unge utsetter andre for overgrep. Både traumatiske opplevelser, dårlig oppvekst, sosialt utenforskap og psykisk utviklingshemming nevnes, men alle artiklene har stort fokus på traumer og sosialt utenforskap, og er enige om at dette preger mest gutter.

5.2 Forebygging - kompetanseheving

Uten god nok kompetanse om tematikken kan kvaliteten på tiltak som iverksettes, svekkes. Jeg har belyst problematikk rundt manglende kunnskap blant ansatte på institusjon og flere arenaer hvor man jobber med barn.

Når barn og unge krenker andres seksuelle integritet eller begår overgrep, er det avgjørende hvordan atferden og handlingen blir møtt av samfunnet og de rundt barnet. Når man vet skadeomfanget som kan komme fra å oppleve overgrep, er det selvsagt at overgrepsatferden ikke skal bagatelliseres eller unnskyldes. Atferden må bli møtt med konsekvente, tydelige reaksjoner fra andre, samtidig er det viktig å erkjenne at den «streng» holdningen mot slik atferd må bli utfylt av en annen viktig erkjennelse (Kruse, 2011. s, 20).

Barn som mistenkes for overgrep kan oppleve å bli tatt ut fra hjemmet og vekk fra familien sin og havne under barnevernets omsorg hvor de plasseres på institusjon, samtidig som de kan oppleve å bli «bannlyst» fra sine tidligere sosiale kretser og blir stemplet som et «monster» (Kruse, 2011, s. 20). Vår jobb er å ivareta barn, og barn kan både være offer, men også overgriper. Det er viktig å ivareta perspektivet på barnet som et barn, uten det kan vi i prinsippet *ikke* si vi ivaretar de med barnets beste tatt i betraktning. For å kunne forebygge seksuell skadelig atferd er essensielt at barnets rolle som barn blir ivaretatt. Barnet har rett til å bli ivaretatt etter prinsippet «barnets beste» og det gjelder for alle barn, overgriper eller ei.

Stigmatisering kan medføre store, langvarige sosiale- og psykiske konsekvenser for barn som blir dømt for overgrep. Det er nødvendig med reaksjoner fra samfunnet og strenge holdninger rundt adferden, men dette må kombineres med tilbud om behandling og kunnskapsbaserte tiltak. På dette viset legges det til rette for at ungdommen kan få en bedre livskvalitet i det lange løp og ikke minst endre overgrepsatferden (Kruse, 2011). Noen kan tenke «vi må verne alle andre fra dette barnet!» og at barnet med overgripsatferden må tas ut fra skolen og settes

bort og vi skal bare beskytte alle andre fra barnet, men vi har også til plikt å verne overgriperen i denne situasjonen (Ericsson, 2021, s.247).

Skundberg (2020) snakker om hvordan voksne kan skille mellom den vanlige og urovekkende- eller farlige atferden, og hvor viktig det å vite hvilke tegn man skal se etter. Artikkelen viser til voksne som jobber med barn som mener at de ikke har lært nok om barns seksualitet for å vurdere hvor grensen mellom vanlig og skadelig seksuell atferd ligger. Samme problematikk belyses av Ericsson (2021), artikkelen viser til ansatte i barnevernet som opplyser at de ikke føler seg godt nok rustet for å håndtere SSA og at de mangler kunnskap om temaet.

Kruse (2011) nevner hvor viktig kunnskap om SSA er for å kunne håndtere atferden og sette inn de rette tiltakene raskt. Kunnskap om tematikken kan også fungere forebyggende da kompetanseheving bidrar til bedre utarbeiding av tiltak. Å vite hva man skal holde utkikk etter er viktig for å kunne avdekke bekymringsfull- eller skadelig seksuell atferd og overgrep i god tid, jo lengre det går ubemerket jo verre kan konsekvensene bli. Økt kunnskap kan derfor fungere forebyggende da atferden kan oppdages før den utvikler seg til skadelig. Det blir enklere å fange opp barna og ungdommen når man kjenner til risikofaktorer fra før av, og dermed iverksette tiltak og tilby behandling før atferden eskalerer (Kruse, 2011, 20).

6. AVSLUTNING/OPPSUMMERING

«Hvorfor utvikler noen barn seksuell skadelig atferd, og hvem er de? Forebygging.»

Formålet med oppgavens problemstilling var å undersøke hvem som står i risiko for å utvikle SSA og hvorfor, samt hva vi kan gjøre for å forebygge dette.

Fra egen arbeidserfaring med barn som har SSA opplevde jeg selv at jeg som barnevernspedagog ikke hadde nok kunnskap om temaet. Vi er en arbeidsgruppe som mest sannsynlig kommer til å jobbe med barn og unge med utfordringer, og ha kompetanse om utfordringer vi kan støte på er avgjørende. Gjennom egen erfaring og oppdagelser fra litteraturfunnene, er det flere områder i feltet med forbedringspotensial. Litteraturstudiets oppdagelser hadde alle noe å si om både risikofaktorer og forebyggende tiltak. De som jobber

med barn og ungdom opplyser at det er utfordrende å vite hvordan de skal håndtere problematisk- eller skadelig seksuell atferd, og vite når grensen er nådd.

Det er stor enighet blant både forskere og andre fagpersoner om at første steget er mer kunnskap. For å kunne utvikle bedre tilbud må kompetansen om SSA heves, tilstrekkelig kunnskap er nødvendig for alle arenaer som jobber med barn, både barnevern, skoler og barnehager. Gjennom kunnskap- og kompetanseheving kan det bli lettere for yrkesgruppene som jobber tett på disse barna å avdekke påbegynnende atferd, og kunne utarbeide tiltak før det er for sent.

Referanseliste:

- Aasland, M.W. (2020). *Barna og seksualiteten*. (3.utg.). Cappelen Damm akademisk
- Barbaree, H. E., & Marshall, W. L. (2006). *The juvenile sex offender*. (2.utg.) The Guilford Press
- Barnekonvensjonen. (2003). FNs konvensjon om barns rettigheter: Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8.januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller. Oslo: Barne- og familiedepartementet. Hentet 18. April 2024 fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- Bendiksby, O. H. (2008). Å forstå unge overgripere: Tilknytningsstrategier og utviklingshistorie. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 45(6), 735. Hentet 10.April 2024 fra: <https://psykologtidsskriftet.no/fagessay/2008/06/forsta-unge-overgripere-tilknytningsstrategier-og-utviklingshistorie>
- Bufdir. (u.å.). *Metode og formål med statistikken*. Hentet 7 Mai 2024 fra: <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/sentrene-mot-incest-og-seksuelle-overgrep/om-statistikken#section-358>
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving*. (5.utg.). Gyldendal akademisk
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. (7.utg.). Gyldendal
- Ericsson, K. (2021). Seksualitetens problembærere i barnevernet: fra «usedelige» jenter til gutter med «SSA» (problematisk eller skadelig seksuell atferd). *Tidsskriftet Norges barnevern*, 98 (4), 238-253. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1891-1838-2021-04-02>
- Freud, S. (1953). Three essays on the theory of sexuality. I J. Strachey (red. og overs.) *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud* (vol. 1, s. 135–244). The Hogarth Press.
- Forskningsrådet. (2023, 6. desember). *Godkjente forskningsorganisasjoner*. Hentet 1. Mai 2024 fra: <https://www.forskningsradet.no/sok-om-finansiering/hvem-kan-soke-om-finansiering/forskningsorganisasjoner/godkjente-forskningsorganisasjoner/>

- Grytbakk, A. & Borgestrand, J.H. (2004). *Følelser i drift; Om ungdom under 18 år som selger/bytter seksuelle tjenester i Trondheim* (Arbeidsrapport nr. 17). Barnevernets utviklingscenter i Midt Norge. Hentet 3. Mai 2024 fra: <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/08-organisasjon/felles-organisasjon/slt/folelser-i-drift.pdf>
- Grøholt, B., Weidle, B., Garløv, I. & Ramleth, R-K. (2022). *Lærebok i barne- og ungdomspsykiatri*. (6.utg.). Universitetsforlaget
- Gullestad, S.E. (2018). Seksualitet I et psykoanalytisk perspektiv: Et forsvar for drift og begjær. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 56 (9), 806-821. <https://psykologtidsskriftet.no/node/20694/pdf>
- Hegge, B. (2017). *Trafikklyset; Seksualitet hos barn og ungdom*. Hertervig forlag
- Hellevik, P. M., Kruse, A. E., Dullum, J. V., Frøyland, L. R., Skar, A. M. S., Andersen, L. C., & Øverlien, C. (2023). *Digitale seksuelle overgrep mot barn og unge – gjerningspersoner og fornærmede* (NKVTS Rapport nr.3 2023). s, 125-175. Hentet 14 April 2024 fra: <https://www.nkvts.no/content/uploads/2024/01/NKVTS-Rapport-3-2023-Digitale-seksuelle-overgrep-mot-barn-og-unge.pdf>
- Helsedirektoratet (9.Juni 2023). Sentrale begreper på seksuell helse-området. Oslo: Helsedirektoratet. Hentet 18.April 2024 fra: <https://www.helsedirektoratet.no/tema/seksuell-helse/sentrale-begreper-seksuell-helse#seksualitet>
- Helse- og omsorgsdepartementet (2016). *Snakk om det! Strategi for seksuell helse* (2017-2022). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/snakk-om-det/id2522933/>
- Jacobsen, D.I. (2021). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: innføring i metode for helse- og sosialfagene*. (3.utg.) Cappelen Damm akademisk
- Jensen, M., Garbo, E., Kleive, H., Grov, Ø., & Hysing, M. (2016). Gutter i Norge med skadelig seksuell atferd. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 53(5), 366-375. Hentet 14 April 2024 fra: <https://psykologtidsskriftet.no/node/16658/pdf> 2016

- Kruse, A, E. (2011). *Unge som begår seksuelle overgrep*. Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet 14 April 2024 fra: <https://www.nkvts.no/rapport/unge-som-begar-seksuelle-overgrep/>
- Langfeldt, T. (2013). *Seksualitetens gleder og sorger – identiteter og uttrykksformer*. Fagbokforlaget.
- Martin, K.A. (2014). Child abuse & neglect. *Making sense of children's sexual behavior in child care: An analysis of adult responses in special investigations reports*, 38(10), 1636-1646. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213414002270>
- NRK. (2024). *Brennpunkt: Instukids*. [TV-serie]. NRK TV. <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt-instukids>
- RVTS. (u.å.). *Skadelig seksuell atferd*. Seksuell atferd. Hentet 14. April 2024 fra: <https://www.seksuellatferd.no/skadelig-seksuell-atferd/>
- Skundberg, Ø. (2020). Hvordan forstå barns aldersnormale seksualitet i barnehagen? *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, 6, 1-13. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v6.1646>
- Straffeloven. (2005). *Lov om straff* (LOV-2005-05-20-28). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2005-05-20-28/§291>
- Thidemann, I.-J. (2019). *Bacheloroppgaven for sykepleierstudenter: Den lille motivasjonsboksen i akademisk oppgaveskriving* (2. utg.). Universitetsforlaget.

